

ԳՐԱԿԱՆ

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ

- Երեսուն ժամ է ի վեր, պատանիներու աղօթքներ կու գան ականջիս - ըսաւ Արարիչը, իր մօտ կանգնած հրեշտակին, - ո՞վ են ասոնք որ հոգիներու լեզուով կը խօսին ինծի հետ:

- Տէր իմ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչն ալ ուրախ էր այսօր, որովհետեւ հայ պատանիներ են աղօթողները - պատասխանեց հրեշտակը:

- Քովս կանչէ հայոց երանելի Հայրապետը - ըսաւ Տէրը գոհունակ սրտով:

Հրեշտակը խոնարհութեամբ թռաւ ու լուրը հաղորդեց Ս. Հայրապետին:

Զախ ձեռքը կուրծքին դրած, հայոց հայրապետը խոնարհեցաւ Արարիչին առջեւ ու գլխահակ եւ ծնկաչոք ըսաւ.

- Այո՛, Տէր իմ, ձեր խոնարհ ծառան՝ պատրաստ եմ լսելու Զեգ:

- Ո՛վ Ս. Հայրապետ հայոց, երեսուն ժամ է ի վեր քառասուն հայ պատանիներ ծովապահութեան մէջ անդադար աղօթք կ'առաքեն երկինք: 1700-ամեայ հաւատքը ուղղափառ զիս այդքան չէր հրճեցունցած որքան այսօր, երբ սերունդը այդ մատղաշ՝ իրենց հոգիի լեզուով կը խօսի հետս:

- Տէր իմ, օրհնէ՛ ժողովուրդս, որ այնքան կարիք ունի աղօթքի գորութեան: Այս տարի հայ գիրքերու գիւտին 1600 ամեակն է, միաժամանակ 90-ամեակն է Մեծ Եղեռնի զոհերուն, ու աշխարհ տակաւ կ'ուշանայ ճանչնալու ցեղասպանութիւնը հայոց, մինչ ոճրագործը կ'ուրանայ գործած բարբարոսութիւնը:

- Եղիցի - ըսաւ Տէրը, ու շարունակեց. - Ո՛վ Ս. Հայրապետ, Յակոբոս հրեշտակին ընկերակցութեամբ

դուք եւ Մեսրոպը սուրբ, գացէ՛ք եւ տեսէ՛ք ձեր ժողովուրդը, եթէ այնքան կարիք ունի աղօթքի գորութեան:

- Օրհնեալ լինի կամքը Քո Տէր իմ... - խոնարհութեամբ պատասխանեց հայոց Հայրապետը, ու քանի մը քայլ ետ երթալով՝ հեռացաւ, լուրը հաղորդելու Ս. Մեսրոպին:

Յակոբոս հրեշտակը, կազմ ու պատրաստ կը սպասէր Ս. Պետրոսին մօտ, երկնքի դրան առջեւ:

Հայոց Հայրապետը եւ Ս. Մեսրոպ եղբայրական ողջոյններ փոխանցելով Ս. Պետրոսին հետ, հրեշտակին առաջնորդութեամբ իջան աշխարհ մոլորակին վրայ:

- Ո՛ւր ենք իջեր - հարց տուաւ Ս. Մեսրոպը զարմացած:

- Սա Նոյի երկիրն է, մեր Տէրը յարութիւն առնելէն ետք այս ճամբով իջաւ աշխարհ կոչուած փոքրիկ մոլորակը: Մենք այս ճամբով միայն կ'այցելենք Միածնաէջ դրախտավայր երկիրը հայոց - պատասխանեց Յակոբոս հրեշտակը:

- Որքան փոխուած է Երեւանը - չորս դին նայելով ըսաւ Ս. Մեսրոպը:

- Այդ ի՞նչ հսկայ կառոյց է քաղաքին կեդրոնը - զարմացած հարց տուաւ Հայոց Հայրապետը:

Երեւանի Մայր Տաճարն է: 1700-ամեայ ուղղափառ հաւատքի կոթողն է հայոց, որ Զեդդ սրբութեան անուամբ մկրտուեցաւ - պատասխանեց Յակոբոս հրեշտակը:

- Կարծես բան մը զիս այնտեղ կը քաշէ, երթանք, կ'ուզեմ տեսնել այս տաճարը:

Ու անբեւոյթ սուրբերը հետեւեցան հրեշտակին, որ գիրքնէ առաջնորդեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Երբ ներս մտան, Հայոց Հայրապետը պահ մը ցնցուեցաւ, ի տես Վատիկանէն բերուած իր մասունքներուն, մինչ Ս. Մեսրոպ ու Յակոբոս հրեշտակը ունկնդիր կ'ըլլային մատուցուած Պատարագին:

Ողջոյնը ստանալէ ետք, երեքով դուրս ելան տաճարէն: Դուրսը՝ խումբ մը հայորդիք, հոս ու հոն կանգնած կը գրուցէին օրուայ քաղաքական հարցերու շուրջ: Ու յանկարծ Ս. Մեսրոպ որ ականջ տուած էր անոնց խօսակցութեան, զարմացած հարցուց:

- Սա մեր երկի՞րն է արդեօք:

- Այո՛ - պատասխանեց հրեշտակը,

- ինչո՞ւ կը զարմանա:

- Ականջիս օտար բառեր կու գան...: Հայաստանի մէջ հայերէն կը խօսին, բայց սա հայերէն չէ:

- Ի՞նչ բառեր կը լսես Մեսրոպ Վարդապետ - հարց տուաւ ծերունազարդ Հայրապետը, որ սկսած էր ականջ տալ խօսակցութեան:

- Կուլտուրա... կոռուպցիա... ֆօնկրէտ... Կոալիցիա... Կոմպլիմէնտար... միլիցիա... ֆինանս... բրէզիլեան... գալօտ... Բէսքուպիա...

- Կը բաւէ՛... կը բաւէ՛... ես ալ կը լսեմ քո ցաւը, ո՛վ բարի Վարդապետ:

- Երթա՛նք, ման գանք Մեծն Տիգրանի Պողոտայով գուցէ հոն մայրենին աւելի ծաղկած է քան հոս - ըսաւ հրեշտակը:

Ու հագիւ քանի մը փողոց անցած, Ս. Մեսրոպ կրկին կանգ առաւ ու զարմացած ըսաւ.

- Գիրքերու գիւտէն 1600 տարի ետք, առաջին անգամ ըլլալով Տիրոջը թելադրութեամբ կ'այցելեմ երկիրս ու կը զարմանամ տեսածներուս: Կարդացէ՛ք սա հաստատութեան, սա շէնքերու նակատներուն փակցուած անունները՝ «Հայրանկ», «Բէսքօրան», «սուրէր-

մարէթ», «Բագինօ», սա մեր ճանչցած երկիրը չէ: Սա ո՛չ մեր լեզուն ու գիրը, գրականութիւնը մեր հոգեւոր... գործարգմանեցին իմ աշակերտներս, Եղիշէն ու Կորիւնը, Եզնիկն ու Ղազարը, աւա՛ղ... ո՞վ կը կարդայ այսօր գրականութիւնն այդ, գործառնագ թողուցին մեր ժողովուրդին - յուզուած շեշտով մը եզրափակեց իր խօսքը Օշականի վսեմաշուք Վարդապետը, որուն այտերէն կաթիլ կաթիլ արցունք կը հոսէր:

- Ո՛ւր են քառասուն պատանիներս, Յակոբոս հրեշտակ, մենք անոնց ձայնին ունկնդիր կ'ուզենք ըլլալ - Վարդապետին ցաւը մեղմելու համար հարց տուաւ Հայրապետը:

- Այդ պատանիները այստեղ չեն, ո՛վ Սուրբ Հայրապետ - պատասխանեց հրեշտակը:

- Բայց իմ զաւակներս են... հայերէն կ'աղօթէին, որոնց աղերսը երկինք հասաւ ու լսեց Արարիչը երկնի եւ երկրի:

- Այդ աղերսը Ամերիկայէն կու գար:

- Ո՛ւր է սա Ամերիկան, երբեք լսած չեմ այդ երկրին մասին:

- Ովկիանոսներով հեռու է այստեղէն:

- Ու այդ երկրին մէջ մեր մատղաշ սերունդը հայերէ՞ն կ'աղօթէր - զարմացած հարց տուաւ Ս. Մեսրոպ:

- Այո՛ Վարդապետ, այո՛... ուրախ լեր Ս. Եկեղեցի - խոհուն ձայնով պատասխանեց Հայրապետը:

- Երթա՛նք, երթա՛նք, հոգիս կը զուարճանայ զայս լսելով - ըսաւ Վարդապետը:

Ու երեքը միասին երկա՛ր շունչ մը քաշելով, տարածեցին իրենց թւերը օդին մէջ ու երկա՛ր թռիչքէ մը ետք, իջան լոյսերով ողողուն քաղաք մը:

- Ա՛յս է Ամերիկան - զարմացած հարց տուաւ Վարդապետը:

- Սա հրեշտակներու փաղափ կոչուող Լոս Անճելըսն է - պատասխանեց հրեշտակը ու աւելցուց - բայց հրեշտակներու փոխան սատանաներ շատ կան այս փաղափը:

- Ուրեմն այս սատանաներուն մէջէն հայ զաւակներու աղօթքը՝ հասաւ երկի՞նք - ապշահար հարց տուաւ Վարդապետը:

- Փա՛նք քեզ Տէր Աստուած, փա՛նք քեզ, յաղագս ամենայնի Տէր փա՛նք քեզ - խաչակնքելով երեսը ու երկրպագանելով Աստուծոյ, աղօթքով պատասխանեց ծերունազարդ Հայրապետը Վարդապետին, որ պատասխանի մը կը սպասէր:

Երկա՛ր թռիչքէն յոգնած, պահ մը մեծ շէնքի մը առջեւ կանգ առին հանգստանալու համար: Քանի մը անտուն մարդիկ, գինով վիճակի մէջ անցան անոնց մօտէն, ու օրօրուելով կորսուեցան մութին մէջ:

- Երթանք մեր զաւակները գտնանք, Յակոբոս հրեշտակ - ըսաւ Վարդապետը - անհամբեր եմ անոնց գուլալ ձայնը լսելու:

Ու Յակոբոս հրեշտակի առաջնորդութեամբ սուրբերը ճամբայ ելան պատանիններուն աղօթատեղին երթալու:

Հալիվուտէն անցնելով, հրեշտակը ցոյց տուաւ հայոց երկու եկեղեցիները, որոնք մկրտուած էին Ս. Յովհաննու Կարապետի անունով:

- Ինչո՞ւ նոյն անունով են մկրտած եկեղեցիները - զարմացած հարց տուաւ Հայրապետը:

- Երկու առաքելական եկեղեցիներ են թէպէտ, սակայն երկու թեմեր են, երկու տարբեր հայրապետներով, երկու տարբեր առաջնորդներով:

- Եկեղեցիս բաժնուա՞ծ է ուրեմն - զարմացած հարց տուաւ վշտահար Հայրապետը:

- Այս փաղափը հրեշտակներու անունով է ո՛վ Ս. Հայրապետ, սակայն հրեշտակներ չկան եղբր հոս, այլ սատա...

- Դա՛նն է պատմութիւնը եկեղեցւոյդ - Վարդապետին խօսքը ընդմիջեց հրեշտակը - ու երթա՛նք... - ըսելով շարունակեցին ճամբան:

Գիշերուան ժամը տասն էր: Մութը՝ սեւ վարագոյրի նման իջած էր փաղափին վրայ, երբ Կլէնտէյլ հասան:

- Ահաւասիկ հայկական եկեղեցի մը, Ս. Կոյսին անունով մկրտուած - ցոյց տալով հսկայ կառոյցը ըսաւ հրեշտակը:

- Այս ուշ ժամին եկեղեցին լոյսերու մէջ կը ողողուի ու ձայներ կու գան ականջիս - ուրախ շեշտով մը ըսաւ Հայրապետը:

- Մեծ Պահիքի մէջ ենք, Վեհափառ Տէր, գուցէ աղօթք կը կատարեն հաւատացեալները - ըսաւ Վարդապետը:

Երեքով երբ մօտեցան եկեղեցիին, ուրախացան երբ տեսան հայկական խաչքարը, որ հայրենիքէն՝ որպէս մասունք կանգնած էր բակին մէջ:

Երբ ներս մտան, սուրբերը պահ մը սառած մնացին ու դողահար հարց տուին հրեշտակին.

- Այս ի՞նչ արարողութիւն է որ կը մատուցեն Պահիքի մէջ:

- Այս արարողութիւնն է, այլ Պինկօ կոչուած աշխարհիկ խաղ մըն է, որ դրամով կը խաղան: Եկեղեցին ուր արարողութիւնը կը կատարուի, վերն է... բարձրանալով վեր:

Մեղա՛յ Տէր... - ըսին սուրբերը ու հրեշտակին հետեւելով բարձրացան եկեղեցի:

Եկեղեցին պարապ էր, սուրբերը խաչակնքելով երեսնին ու երկրպագութիւն ընելով երբ դուրս կու գային... դիմացի սենեակը տեսան խումբ մը մարդիկ, որոնք բաներ մը կը խօսէին անհասկնալի բառերով:

- Մի՛ գարմանա՛ - ըսաւ հրեշտակը

- ա՛յս մարդիկը եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամներն են, որ եկած են հսկելու վարի խաղին, ու հո՛ւս ալ նստած դրամները կը հաշուեն հիմա, որպէս զի եկեղեցին կանգուն պահեն:

- Մենք ե՞րբ եւ ո՞ւր Պինկօներով պահած ենք եկեղեցին հայաստանեայց: Այս որքա՞ն եղծանուած է եկեղեցին եւ հաւատքը ժողովուրդիս: Երիցս մեղա՛յ...

- Ըսելով դուրս ելաւ Հայրապետը հայոց:

- Երթանք միւս եկեղեցին - ըսաւ հրեշտակը ու առաջնորդեց ֆաղափի առաջնորդանիստ եկեղեցին: Դուրսը՝ բազմութիւն մը հաւաքուած կը ծխէին ու կը խօսէին, մինչ եղանակի մը ալիքները կը շոյէր ականջը ունկնդիրներուն:

- Դուցէ՛ հոս Մեծ Պահփի խորհուրդը կը կատարեն - ըսաւ Վարդապետը յուսալի շեշտով մը:

Երբ ներս մտան, Հայրապետը ցնցուեցաւ երբ տեսաւ կերուխումի նոխ սեղաններուն շուրջ հաւաքուած ժողովուրդը հայոց, ըմպելիներու նոխութեամբ, երգով ու պարով յղիացած:

Վարդապետը լո՛ւն կը դիտէր այս տեսարանը, ու կը յիշէր իր առաջին թարգմանած խօսքը՝ «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հաննարոյ»: Սրտի խորքերէն ողբալով՝ սուրբերը հրաժեշտ տուին ու հետեւեցան հրեշտակին:

- Երկուքն ալ առաքելական եկեղեցիներ... սակայն տարբե՛ր են իրարմէ, նոյնիսկ նոյն փողոցի վրայ իրար ալ կը հրմշտկեն. - խզելով լուծիւնը ականայ ըսաւ հրեշտակը:

- Մենք տարբերութիւն մը չտեսանք իրենց առաքելութեան մէջ. - պատասխանեց վարդապետը:

- Այո՛, նիշտ է՛, որովհետեւ երկուքն ալ չեն ուզեր որ Մեծ Պահփը խոչընդոտէ իրենց նիւթական

առաքելութիւնը:

- Քրիստոս մարդացաւ, որ խաւարէն լոյսին բերէ մարդկութիւնը կորուսեալ: Խաչին վրայ իր արիւնը թափեց մեր մեղքերուն համար, եւ մենք իր յարութեան տօնէն փառասուն օր առաջ, Մեծ Պահփի կանոնը հաստատեցինք, որ մարդիկ ժուժկալ ըլլան, հեռու մնան «զգայական ու մարմնական հանդիմանքէ» եւ ծմապահութեան, աղօթփի, զղջումի, ապաշխարութեան, հոգեւոր արթնութեան, ինքնամեղութեան օրեր ապրելով, հոգիին զօրացնեն... իսկ հիմա՞... ի՞նչ կը տեսնենք, եղծուած է մեր սահմանած կանոնը, եւ ուղեկորոյս հօտը մեր, կարիքն ունի բարի հովիւներու, փրկելու սերունդները կորուսեալ: Աւա՛ղ... տեղ մը դրամով խաղ կը խաղան, ուրիշ տեղ մը կերուխումի հանդիմանք պահէր կ'ապրին, ու այս բոլորը աղօթփի ու խոկումի սահմանուած այս օրերուն մէջ:

Խաւարի մէջ է մեր ժողովուրդը, Վարդապետ, կը լսե՞ս... խաւարի մէջ է ժողովուրդը, նիւթն ու փառքը յաղթած են հոգեւոր կեանքին... աւա՛ղ: Աղօթե՛՛ Մեսրոպ Վարդապետ, աղօթե՛՛...

Ու մինչ հայոց Հայրապետը կը խոկար, հրեշտակը կանգ առաւ փոքր եկեղեցիի մը առջեւ, ուրկէ ֆաղցր շարական մը կը լսուէր:

Հայրապետը մօտենալով տանարին, պահ մը կանգ առաւ ու փափաքեցաւ լսել այդ ֆաղցր երգը՝ «Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ, ընկալ ֆաղցրութեամբ Տէր Աստուած հօգօր...»:

Հայրապետը ներս չմտած օրհնեց այս փոքր եկեղեցին, ապա խաչակնքելով երեսը՝ երեքը միասին ներս մտան ու աներեւութաբար տեղ գրանցին դասին մէջ:

Հաւատացեալներու հոծ բազմութիւնը շարականագիրներ ձեռքերնին կը հետեւէին երգեցողութեանց:

Սուրբերը միացան դպրաց դասին: Ս. Մեսրոպ կը սփռնէր բրիտանացի լոր սերունդի մասնակցութեան:

Ու այդ խորհրդաւոր ու հոգեւոր շարականէն ետք, բոլորը ծունկի եկան ու աղօթեցին «Տէր Ողորմեան», այնքան խորհրդաւոր ու սրտալից, որ արցունք բերաւ Հայրապետի աչքերէն:

- Տակաւին հաւատք կայ, վեհափառ Տէր, - կամացուկ մը շշմէաց վարդապետը:

- Աղօթէ՛՜ վարդապետ, աղօթէ՛՜ ազգիս հայոց, - խոհուն ձայնով պատասխանեց Հայրապետը:

Ու երբ կը պատրաստուէին ժողովուրդին հետ դուրս գալ եկեղեցիէն, եկեղեցւոյ հովիւը, խնդրեց որ բոլորն ալ նստին, քանի կարելոր յայտարարութիւն մը ունէր ընելիք:

Ու հովիւին խնդրանքով, քառասուն պատանիներ, աղջիկ ու տղայ շարունեցան դասին մէջ:

- «Կը տեսնէ՞ք այս եկեղեցւոյ զաւակները, ձեր եւ մեր զաւակները - ըսաւ հովիւը ժողովուրդին - այս պատանիները քանի մը օր առաջ երեսուն ժամ ծոմ պահեցին այստեղ, այս Ս. եկեղեցւոյ մէջ, աղօթեցին, Ս. Գիրքը սերտեցին, խոկացին, անտունիներու, հիւանդներու, անօթիներու, աղքատներու, կարիքաւորներու, սգաւորներու համար աղօթեցին, աղերսեցին առ Աստուծոյ, ու ո՛վ գարմանք... 108,000 տղար նուիրուեցաւ իրենց առաքելութիւնը քաջալերող հաւատացեալներու կողմէ:

«Այս գումարները պիտի բաշխուին Հայաստանի եւ Արցախի եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն, ինչպէս նաեւ աշխարհի կարօտեալներուն ու աղքատներուն: Իրենց աղօթքը այս Ս. եկեղեցիէն բարձրացաւ երկինք, ու երկինքը ժպտաց այս բրիտանացիներուն, եւ Տէրը օրհնեց Մեծ Պահի մէջ գտնուող մեր բրիտանացիութեան ժամապահութիւնն ու ժամասացութիւնը եւ անոնց հաւատքը ուղղափառ:

«Գացէ՛ք հիմա եւ պատմեցէ՛ք բոլորին, ձեր բարեկամներուն եւ դրացիներուն, թէ Քրիստոսի Ս. եկեղեցին, Ս. Պետրոսի բրիտանացի այս հոգեւոր տունը կանգուն է, ի փառս Հայաստանեայց Առաքելական Ուղղափառ եկեղեցւոյ եւ ի պայծառութիւն ազգիս Հայոց:»

Ժողովուրդի բուն ծափահարութեան տակ, հայոց Հայրապետն ու վարդապետը բարձրացան բեմ ու համբուրեցին Ս. Խորանը, ապա Հայրապետը օրհնեց հովիւն ու պատանիները ու ներկայ բազմութիւնը, մինչ Ս. Մեսրոպ իր գեղեցիկ ձայնով կ'երգէր «Թագաւոր երկնաւոր, գեղեցիկ քո անշարժ պահեա...»:

Ժողովուրդին հետ դուրս ելան սուրբերը ու գոհունակ սրտով ձեռներնին օդին մէջ տարածելով եւ փառք տալով Աստուծոյ, թռան վեր ու անբեւութեացան մութին մէջ:

ՆԱՀԱՊԵՏ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ